

ЕДВАРД СЕНТ-ОБІН

Гамрік Мероуз
НАРЕШТІ

ФАБУЛА
ВИДАВНИЦТВО

Едвард Сент-Обін
Патрік Мелроуз. Нарешті. Кн. 5

Присвячується Бо

Оригінальна назва роману: PATRICK MELROSE. AT LAST
Copyright © Edward St. Aubyn 2011

© О. Тільна, переклад з англ., 2020

© «Фабула», макет, 2020

© Видавництво «Ранок», 2020

Право Едварда Сент-Обіна бути визнаним Автором Твору застережено відповідно до Закону про захист авторських і патентних прав, а також прав у галузі конструкторських винаходів від 1988 року.

Шановний читачу!

Спасибі, що придбали цю книгу.

Нагадуємо, що вона є об'єктом Закону України «Про авторське і суміжні право», порушення якого карається за статтею 176 Кримінального кодексу України «Порушення авторського права і суміжних прав» штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Повторне порушення карається штрафом від тисячі до двох тисяч

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією та знищенням всіх примірників, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення, аудіо- і відеокaset, дискет, інших носіїв інформації, обладнання та матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Кримінальне переслідування також відбувається згідно з відповідними законами країн, де зафіксовано незаконне відтворення (поширення) творів.

Книга містить криптографічний захист, що дозволяє визначити, хто є джерелом незаконного розповсюдження (відтворення) творів.

Щиро сподіваємося, що Ви з повагою поставитеся до інтелектуальної праці інших і ще раз Вам вдячні!

Про автора

Едвард Сент-Обін народився в Лондоні 1960 року. До серії його романів про Патріка Мелроуза, що викликали в публіки таке нестримне захоплення, належать «Не зважай», «Паскудна звістка», «Трохи надії», «Молоко матері» (цей роман увійшов до короткого списку Букерівської премії 2006 року) та «Нарешті».

1

– Не чекав мене побачити? – запитав Ніколас Пратт, упираючись ціпком у килимове покриття підлоги крематорію і дивлячись на Патріка зі злегка безцільним викликом – зайва у його віці звичка, котрої, щоправда, було вже запізно позбуватися. – Я стаю похоронним завсідником. Природний стан речей у моєму віці. Не бачу сенсу стирчати вдома та реготати над помилками молодих неуків, які складають некрологи, чи віддаватися одноманітному задоволенню підраховування щоденної квоти померлих сучасників. Ні! Ліпше оспівати подвиги товариша: ось він, найвідоміший шкільний педик. Подейкують, ніби він був бравим вояком, але хіба ж я не знаю! І все в такому дусі – здалеку краще видно. Завваж, я не стверджую, що це не бентежить душу. На схилі днів оркестр набуває потужнішого звучання. І так, у цьому немало жахливого. Човгаючи між лікарняним ліжком і меморіальною лавою, я не можу не думати про нафтові танкери, що кожного другого тижня розбиваються об скелі, та зграї птахів зі склеєними крильми й жовтими божевільними очима.

Ніколас роззирнувся, оглядаючи людей, котрі зібрались у крематорії.

– Негусто, – пробурмотів він, наче готуючи звіт для третіх осіб. – Це релігійні друзі твоєї матері? Надто претензійні. Як вони називають цей колір? Баклажанний? *Aubergine à la crème d'oursin*?^[1] Треба піти до Гантсмана й замовити в нього костюм такого ж кольору. Як, хіба ви не маєте баклажанного? Неймовірно, на похороні Елінор Мелроуз усі були в баклажанному. Негайно замовте хоча б із милю! Гадаю, скоро з'явиться твоя тітонька. Хоч одне знайоме обличчя серед «баклажанів». Бачив її минулого тижня в Нью-Йорку і, мушу похвастатись, я першим повідомив їй сумну звістку про відхід твоєї матері. Вона розридалась і замовила *croque monsieur*^[2] та поглинула

його разом із другою порцією дієтичних пігулок. Мені стало її шкода, тож я покликав на обід до Блендів. Знайомий із Фредді Блендом? Найменший серед нині суших мільярдерів. Його батьки були практично ліліпутами, майже як генерал і місіс Хлопчик-Мізинчик^[3]. Вони заходили до зали під урочисті фанфари й одразу ж зникали, затулені першим-ліпшим сервірувальним столиком. Під старість Бебі Бленд почала впадати в глибокодумність, що, як відомо, є ознакою прогресуючого недоумства. Вона вирішила написати книжку, уяви собі, про кубізм. Як на мене, це можна вважати ще одним свідченням того, що Бебі була ідеальною дружиною. Вона знає, що Фредді завжди готовий на будь-які жертви, аби тільки зробити найкращий подарунок до її дня народження, й от тепер, завдяки її новому захопленню, жодних проблем, – варто лише придбати на «Сотбіс» портрет дівчини з обличчям, як скибка кавуна, написаний цим шахраєм Пікассо, й Бебі буде на сьомому небі від щастя. Знаєш, що вона сказала мені, та ще й за сніданком, коли я особливо беззахисний?

Ніколас продовжив, манірно підвищивши голос:

– *Ці божественні птахи в пізнього Брака – тільки привід зобразити небо.* Пречудовий привід, відповів я і похлинувся своїм першим ковтком кави, набагато кращий від косаря чи пари шкіряних сабо. Свідчення того, яку досконалу техніку він мав. Важкий випадок. Подібній долі я маю намір опиратися останніми крихтами інтелекту, якщо тільки гер доктор Альцгеймер не прибере мене до рук і не примусить написати книжку про ісламське мистецтво, щоб довести, що ті, у тюрбанах, завжди були набагато цивілізованішими від нас, або якийсь грубезний том, де розповідатиметься про те, як мало ми знаємо про Шекспірову матінку та її старанно приховуваний католицизм. Інакше кажучи, що-небудь надзвичайно серйозне та глибокодумне. Втім, боюся, твоя тітонька Ненсі зовсім не сподобалася Блендам. Важко, напевне, вести бурхливе світське життя і водночас зовсім не мати друзів. Бідолашна. Та знаєш, що вражає мене понад усе, якщо не брати до уваги її пристрасного

жалю до себе, який вона видає за скорботу? Мене вражає те, що ці дівчиська, твоя мати та тітка, є американками до кінчиків нігтів, хоча стосовно твоєї матері правильніше сказати «була», віднині я приречений блукати між минулим і теперішнім часами. Зв'язок їхнього батька з Шотландією, подивімося правді в обличчя, був дуже слабкий, а після того як твоя бабуня його вигнала, він вічно перебував десь дуже далеко. Під час війни відсиджувався на Багамах разом із цими придуркуватими Віндзорами, після війни застряг у Монте-Карло, а потім осів у барі клубу «Вайтс». Дуже милий представник племені тих, хто кожного божого дня жлуктить від самого ранку, та, боюся, батько з нього вийшов ніякий. У такій стадії сп'яніння зазвичай намагаються обійняти того, хто потопає. Нечасті двадцятихвилинні спалахи викликаних алкоголем почуттів не замінять рівного потоку самовідданої доброти, яким надихалися мої власні спроби правильного батьківства. Проте результатом похвалитися не можу. Як ти знаєш, Аманда не розмовляє зі мною вже принаймні п'ятнадцять років. Я звинувачую в усьому її психоаналітика, який забив її й без того не надто світлу голівку фройдистськими ідеями про люблячого татуса.

Високопарний стиль промови Ніколаса поступово перетворився на наполегливе шепотіння, а руки з випнутими синіми венами побіліли від зусиль, яких йому доводилося докладати, щоб стояти рівно.

– Що ж, мій любий, поговоримо після церемонії. Дуже радий побачити тебе в такій прекрасній формі. Мої співчуття, хоча у випадку твоєї бідолашної матері подібний кінець не можна назвати інакше, ніж позбавленням від страждань. Під старість я перетворився на мало не копію Флоренс Найтінґейл, але навіть леді зі світильником^[4] у моїй подобі довелося ретируватися перед такою страшною руйнацією. Знаю, це буде серйозною завадою у спробі мене канонізувати, але я і досі надаю перевагу відвідинам тих, хто ще здатен насолоджуватися ядучим зауваженням і келихом шампанського.

Здалося, що Ніколас зібрався піти геть, але раптом передумав.

– Не сердься через гроші. Двоє-троє моїх друзів, які розтринькали все, що в них було, закінчили свої дні в державній лікарні, і, мушу зазначити, мене вразила приязність тамтешнього персоналу, здебільшого іноземців. Що ж іще робити, коли не розтринькувати гроші, якщо ти їх маєш? Або сердитись, якщо їх у тебе немає. Люди занадто носяться з цим досить обмеженим ресурсом. Насправді я лише хотів сказати: сердься через гроші, бо вони годяться тільки на те, щоб через них сердитися. Доброзичливці іноді нарікають, що в мене надто багато *bêtes noires*^[5]. Однак мої *bêtes noires* потрібні, щоб вихлюпнути мої *noires* із мене в *bêtes*. До того ж цій гілці твоєї родини дуже поталанило. Сам подумай. Шість поколінь, у яких усі спадкоємці, а не тільки старші сини, по суті, нічого не робили. Вони могли вдавати, що працюють, особливо в Америці, де в кожного має бути офіс, аби було де закинути ноги на стіл за пів години перед ланчем, хоча й без особливої потреби. Можливо, для тебе та твоїх дітей, хоча мені важко судити, адже не маю подібного досвіду, буде досить захопливим переживанням позбавитися всіх привілеїв і почати з чистого аркуша. Тільки Бог знає, що я зробив би зі своїм життям, коли б не ділив часу між своїми міським та сільським будинками, між Англією та закордоном, між дружинами та коханками. Я досить довго обдурював час, проводячи його без користі, але і час обдурив мене. Треба б уважніше глянути на тих релігійних фанатиків, якими оточувала себе твоя мати.

І Ніколас пошкандибав геть, навіть не вдаючи, що чекає якоїсь відповіді, окрім захопленого мовчання.

Коли Патрік пригадав, як хвороба й умирання Елінор не залишили й сліду від її химерних шаманських забаганок, «релігійні фанатики» Ніколаса видалися йому скорше наївними пацифістами. У кінці життя Елінор довелося пройти безпощадний курс самопізнання з тотемною твариною в одній руці та брязкальцем у другій. Їй довелося практикувати найсуворішу форму аскези: ні мовлення, ні руху, ні сексу, ні наркотиків, ні подорожей, ні покупок, майже ніякої їжі. Сама наодинці із власним мовчанням і аналізом своїх думок.

Якщо, звичайно, у її випадку можна говорити про аналіз. Можливо, Еліно́р здавалося, що не вона аналізує думки, а думки аналізують її, готові накинутись, як голодні хижаки.

– Ти думаєш про неї? – запитав голос із помірним ірландським акцентом. Анетта опустила руку цілительки на Патрікове плече і з розумінням схилила голову набік.

– Думаю про те, що життя – це історія того, що привертало нашу увагу, – відповів Патрік, – а все інше – лише пакування перед довгою дорогою.

– Ой, мені здається, ти дивишся на це аж надто похмуро, – сказала Анетта. – Мая Енджелоу^[6] казала, що сенс нашого життя в тому впливові, який ми маємо на інших людей, пробуджуючи в них добрі чи погані почуття. Еліно́р завжди пробуджувала в людях тільки добрі почуття, це був один із її дарів світові. Ой, тільки подумай, – несподівано вигукнула вона з екзальтацією в голосі й стиснула Патрікові лікоть, – мені щойно спало на думку! Ми ж зараз у крематорії Мортлейк^[7], щоб сказати останнє «Прости!» Еліно́р, а відгадай-но, що я читала їй у нашу останню зустріч? Ніколи не здогадаєшся! «Діву озера»! Така собі детективна історія часів короля Артура, і мушу сказати, не найцікавіша. Але, враховуючи зв'язок Еліно́р із водою та її велику любов до легенд часів короля Артура... Діва в озері... озеро смерті! Явний зв'язок, хіба ні?

Патріка вразило, що Анетта нітрішечки не сумнівалась у тому, що її слова його втішать. Роздратування змінилося відчаєм. Знати, що його мати з власної волі жила серед цих несосвітенних тупаків! Якої ж правди вона так уперто уникала?

– Хто може знати, з якої причини крематорій і якийсь поганий роман мають віддалено схожі назви, – сказав Патрік. – Іноді так і кортить вийти за межі здорового глузду. Проте я знаю, кому такий зв'язок буде до душі. Бачиш он того старого з ціпком? Поділися з ним. Він страшенно полюбляє такі речі. Його звати Ніком. – Патрік нечітко пам'ятав, що Ніколас ненавидить скорочений варіант свого імені.

– Шеймус передає свої найкращі побажання, – сказала Анетта, спокійно сприйнявши Патрікову спробу спровадити її геть.

– Дякую. – Патрік із перебільшеною ґречністю схилив голову, з усіх сил намагаючись не втратити самовладання.

Що він робить? Який сенс згадувати про це зараз? Війна з Шеймусом і фондом Елінор закінчилася. Тепер, коли він осиротів, усе стало на свої місця. Здавалося, все життя він чекав на це відчуття цілковитої завершеності. Усі Олівери Твісти сучасного світу від народження мали те, на що йому довелося чекати довгі сорок п'ять років, але відносна розкіш бути виховуваним Бамблом і Фейджином, а не Девідом і Елінор Мелроузами, невідворотно їх розніжила. Стійкість, із якою Патрік зносив потенційно смертоносні впливи, зробила його тим, ким він є, – самотником у крихітній квартирці, і лише рік відділяв його від останнього візиту до відділення для самогубців реабілітаційної клініки «Прайорі». У білій гарячці було щось від сімейної традиції, і після буремної наркоманської юності він змирився з нищівною банальністю алкоголю. Як адвокат Патрік більше не схвалював незаконних способів самогубства. Йому на роду було написано стати алкоголіком. Патрік не забув, як п'ятирічним хлопчиком їхав на віслюкові серед пальм і червоно-білих клумб садів у казино Монте-Карло, а його дідусь у промінні сонячного світла трусився на зеленій лавці й на його перлинно-сірих штанах ідеального крою повільно розпливалася пляма.

Через відсутність медичної страховки Патрікові довелося самому заплатити за лікування і витратити все, що в нього було, на тридцятиденну авантюру. І хоча з медичної точки зору для цілковитого одужання одного місяця було явно недостатньо, його вистачило на те, щоб Патрік по вуха закохався у двадцятилітню пацієнтку на ім'я Бекі. Вона нагадувала боттічеллівську Венеру, а може, була навіть кращою за неї. Вишукана сітка порізів лезом вкривала її тонкі білі руки. Коли він уперше побачив Бекі у вестибюлі, її промениста печаль послала вогнену стрілу в порохову бочку його розчарування та порожнечі.

– У мене резистентна депресія зі схильністю до самокаліцтва, – сказала Бекі.– Вони напихають мене вісьмома видами пігулок.

– Вісьмома! – захоплено повторив Патрік. Йому прописали лише три: денний антидепресант, нічний антидепресант і тридцять дві пігулки оксазепаму на день, аби уникнути білої гарячки.

Наскільки він узагалі був здатний думати під такою дозою транквілізатора, Патрік думав лише про Бекі. Наступного дня він примусив себе підвестися з рипучого матраца та приплівся на зібрання групи підтримки, сподіваючись побачити Бекі. Її не було, і Патрікові довелося сісти в коло одягнених у спортивні костюми пацієнтів.

– А щодо спорту, то нехай за нас віддуються наші костюми, – зітхнув він і хляпнувся на найближчий стілець.

Американець на ім'я Гері зголосився бути першим і запропонував обговорити ситуацію.

– Сценарій такий: уявіть, що вас послали в Німеччину по роботі, а товариш, якого ви не бачили багато років, знаходить вас і приїздить до вас зі Штатів...

Після цього була ще довга розповідь про «потворне використання у власних цілях» і «кричущу невдячність», а потім Гері запитав групу, що він мусив би сказати своєму товаришеві.

– Викинути його зі свого життя, – запропонував сумний і різкий Террі.– З такими друзями не треба ніяких ворогів.

– Окей, – сказав Гері, котрий явно насолоджувався моментом, – а що ви скажете, коли цим товаришем виявиться ваша мати? Вам же не буде байдуже? Що робити тоді?

Жах пойняв групу. Чоловік, який жив «у стані ейфорії» відтоді, коли мати заїхала по нього в неділю, щоб купити йому нову пару штанів, виголосив, що Гері нізащо у світі не повинен кидати своєї матері. З іншого боку, жінка на ім'я Джилл, яка вирушила «у довгу прогулянку вздовж річки, звідки не збиралася повертатись, або, краще сказати, повернулася дуже мокрою і сказала моєму обожнюваному лікареві Паґацці», що вчинила так через матір, а він

заявив, що «цієї теми ми навіть торкатися не будемо», вважала, що Гері, як і вона, має повністю викреслити матір зі свого життя.

Наприкінці дискусії мудрий модератор-шотландець спробував захистити групу від зливи егоцентричних порад.

– Одного разу мене запитали, чому матері так добре знають усі найпотаємніші наші кнопки, – сказав модератор, – і я відповів: «Тому що наявністю цих кнопок ми завдячуємо нашим матерям».

Присутні з гиркотою закивали, а Патрік не вперше, але з новим відчаєм запитав себе, що значить стати вільним, відкинути тиранію залежності, обмежень і почуття провини?

Після того як зібрання закінчилось і група розійшлася, він побачив, як босонога Бекі з нещасним виглядом і суворо забороненою цигаркою в руці спускається сходами поза пральнею. Він пішов за нею і знайшов її наїжаченою на східцях, а її величезні зіниці були затуманені слізьми.

– Ненавиджу це місце, – сказала вона. – Вони хочуть мене викинути, бо я, бачте, не йду на контакт, але ж я не вилізаю із ліжка лише через свою глибоку депресію! Не знаю, куди мені йти, від думки повернутися до батьків мене верне.

Вона вся була суцільним благанням про порятунок. Чому б їм разом не втекти до його кімнатчини? Бекі була однією із небагатьох на світі, хто був налаштований на самогубство навіть більше за нього. Вони лежатимуть у ліжку, лікарняні біженці, одна порізана, другий у конвульсіях. Узяти її до себе, і нехай вона завершить для нього розпочате. Перев'язати голубі жилки її руки, торкнутися губами її побілілих губ. Ні, ні і ще раз ні. Для цього він занадто здоровий, а точніше, занадто старий.

А тепер він уже насилу згадував, хто така Бекі. Його нав'язливі ідеї були так само скороминущими, як сором'язливий рум'янець. Сирітство може стати тим висхідним потоком, на якому він знову набуде відчуття свободи, підніметься у височінь, якщо зуміє не каратися докорами сумління.

Патрік попрямував до Ніколаса й Анетти – йому було цікаво, чим обернулася спроба звести їх разом.

– Станьте край могили або біля печі,– напучував Ніколас Анетту, – і повторюйте: «Прощай, друже, один із нас мав піти першим, і я радий, що це випало тобі». Ось моя духовна практика, можете прийняти її та додати до свого духовного інструментарію.

– Твій товариш справжній скарб, – сказала Анетта, коли побачила Патріка. – От тільки він не в змозі зрозуміти однієї важливої речі: ми живемо у люблячому всесвіті. І вас він любить, Ніку.

Ніколас відсахнувся, коли Анетта підбадьорливо поклала руку йому на плече.

– Я уже цитував вам Бібеску, – огризнувся він, – і ще раз повторюю: «Для світської людини всесвіт – лише передмістя».

– Ой, та ж він має готові відповіді на будь-які запитання, чи не так? – запитала Анетта. – Думаю, Нік жартами та дотепами прокладе собі дорогу до раю. Святий Петро любить дотепників.

– Справді? – із неочікуваною радістю в голосі запитав Ніколас. – Це найкраще з усього, що я коли-небудь чув про цього особистого секретаря-референта! Можна подумати, вища істота погодиться проводити вічність у компанії монашок, бідняків та недоварених місіонерів, у місцині, де звуки ангельської музики заглушує брязкіт духовного інструментарію та волення мучеників, які вихваляються розп'яттям! Яке ж це полегшення знати, що нарешті освічений глас досягнув вух консьєржа перлинних воріт: «Заради всього святого, пошли мені цікавого співбесідника!»

Анетта дивилася на Ніколаса з веселим докором.

– Ах, ніколи не міг би подумати, – кивнув Ніколас Патрікові,– що буду такий радий побачити твою неможливу тітку.

Він підняв ціпок і помахав Ненсі. Вона стояла у дверях, знемагаючи від власної бундючності, немовби в неї скінчилися сили утримувати брови ледь піднятими.

– Допоможіть! – звернулася вона до Ніколаса. – Хто всі ці дивовижні люди?

– Фанатики, знахарі, муністи, потенційні терористи, релігійні безумці на будь-який смак, – відповів Ніколас і запропонував Ненсі руку. – Не дивися їм в очі, тримайся до мене якнайближче, тоді, можливо, залишишся живою.

Ненсі помітила Патріка й форкнула:

– Знайшов день для похорону!

– А що? – здивувався той.

– Сьогодні весілля принца Чарлза. Усі, хто міг би прийти, будуть у Віндзорі.

– Упевнений, ти також була б там, якби тебе запросили, – відповів Патрік. – Та не все втрачено, хапай прапор, картонний перископ і біжи туди, якщо там тобі цікавіше.

– Коли я думаю про те, як нас виховували, – завила Ненсі, – то дивуюся, що моя сестриця зробила зі своєю... – Вона затнулася в пошуках потрібних слів.

– Золотою книжечкою для нотаток, – промуркотів Ніколас і важко навалився на ціпок.

– Так, – погодилася Ненсі, – зі своїм золотим записничком.

2

Ненсі дивилась, як її нестерпний племінник підходить до труни своєї матері. Патрікові ніколи не зрозуміти, у якому казковому світі виховувалися Ненсі з Елінор. Його мати здуру бунтувала проти цього світу, але Ненсі благально складала долоні, намагаючись не випустити з них тієї казковості, яку постійно намагалися в неї відібрати.

– Із золотим записничком, – повторила Ненсі і гірко зітхнула, після чого міцніше вчепилася в Ніколасову руку. – Я хочу сказати, що за все своє життя матуся тільки один-єдиний раз потрапила в автомобільну аварію, але й тоді поряд із нею в купі понівеченого заліза висіла вниз головою іспанська інфанта.

– Дуже глибокодумно, як на мене, – сказав Ніколас. – Автомобільна аварія наражає тебе на небезпечне знайомство з якимись сумнівними типами. Тільки уяви, який переполох здійнявся б у геральдичній палаті, якби краплина дорогоцінної аристократичної крові впала на панель управління вантажівки й змішалася з тілесними рідинами якогось простолюдина, котрий розбив голову об кермо.

– А тобі завжди б усе тільки споганити, – пробубоніла Ненсі.

– Намагаюся з усіх сил, – відповів Ніколас. – Але ж і ти не можеш стверджувати, що твоя мати мала сентимент до простого люду. Хіба то не вона викупила цілу сільську вулицю вздовж огорожі «Павільйону Коломб», аби стерти її з лиця землі й розширити свій сад? Скільки житлових будинків там було?

– Двадцять сім, – пожвавилася Ненсі. – Але їх не всі стерли з лиця землі. Деякі перетворили на живописні руїни. Там поробили гроти і всіляке таке, а ще мама наказала побудувати макет головної будівлі, тільки в п'ятдесят разів менший. Ми в ньому влаштовували чаювання, зовсім як в «Алісі у Дивокраї»! – Обличчя Ненсі спохмурніло. – Був там один гидкий старигань, який відмовився продати будинок, хоча

мама пропонувала йому набагато більше, ніж коштувала та вбога халупа. Через те вздовж стіни утворився виступ, якщо ти розумієш, про що я кажу.

– Кожному раєві потрібен свій змій, – зауважив Ніколас.

– Він зробив це навмисно, щоб нас позлити, – сказала Ненсі.– Увіткнув у свій дах французький прапор і цілий день слухав Едіт Піаф. Довелося насадити там зелені, щоб не бачити й не чути.

– Можливо, йому подобалась Едіт Піаф, – припустив Ніколас.

– Ой, не сміши мене! Кому може подобатися Едіт Піаф на такій гучності!

Для чуттєвого вуха Ненсі в зауваженнях Ніколаса було забагато отрути. Так, її матуся не бажала сусідства з простим людом. Нічого дивного, бо все інше було досконалим. У цьому саду Фраґонар писав портрети сестер Коломб, а значить, у будинку мусить бути Фраґонар. У попередніх власників у вітальні висіли два великих Ґварді, отже, для автентичності обстановки треба було купити обидві ці картини.

Ненсі не могла не захоплюватися блиском і розпадом матеріної родини. Коли-небудь вона неодмінно напише книжку про свою матір і тіток, легендарних сестер Джонсон. Роками вона збирала матеріали – варті зачудування крихти, що їх лише треба було впорядкувати. Буквально минулого тижня Ненсі звільнила бездарного молодого дослідника, десятого у вервечці ненажерливих егоманьяків, які жадали отримати гроші наперед, але зробила це тільки після того, як останній раб роздобув копію свідоцтва про народження її бабусі. Згідно з цим захопливим старовинним документом, бабуся Ненсі народилася в «Країні індіанців». Чи могла дочка молодого офіцера, блукаючи серед солом'яних підстилок і стривожених коней у земляному форті на західних територіях, уявити, що її донечки походжатимуть галереями європейських палаців і будуть ущерть набивати свої будинки уламками славетних династій? Хіба могла вона знати, що вони хлюпатимуться у чорній мармуровій ванні Марії-Антуанетти, доки їхні золотисті лабрадори дріматимуть на килимах із тронної зали імператорського палацу в Пекіні? Навіть

свинцеві вазони на терасі «Павільйону Коломб» були зроблені для Наполеона. Золоті бджоли збирали пилок зі сріблястих, мокрих від дощу квітів. Ненсі вважала, що Жан переконав матір купити ці вазони в неусвідомленій спробі помститися Наполеонові, котрий назвав його пращура, видатного герцога де Валансе, «лайном у шовкових панчохах». Їй хотілося сказати, що Жан удався у свого знаменитого пращура, тільки без шовкових панчіх. Ненсі вчепилася в руку Ніколаса ще міцніше, немовби боялася, що жахливий вітчим забере в неї і його.

От якби тільки матуся не розлучилась із татусем! Вони вели таке гламурне життя в «Саннінгілл-парку», де виростили Ненсі з Елінор. Принц Уельський заходив до них запросто, та й хто тільки не заходив, і в садибі ніколи не бувало менше двох десятків гостей, які пречудово розважалися. Ну так, татусь полюбляв дарувати матусі занадто екстравагантні подарунки, за які вона завжди мусила сама платити. Коли вона казала: «Ну навіщо ти це робиш? Не треба було», вона дійсно саме це й мала на увазі. Мама вже боялась і словом прохопитися про сад. Якщо вона мала необережність зауважити, що клумбам би не завадило більше синього, тато виписував якісь неймовірні квіти з Тибету, що цвіли три хвилини, а коштували як цілий будинок. Але до мороку алкоголізму татусь був душею компанії і так заразливо жартував, що в тарілках починали тремтіти страви, бо в лакеїв від сміху трусилися руки.

Коли почалася біржова криза, з Америки прилетіли адвокати, щоб переконати Крейгів подумати про відмову від деяких надмірностей. Думали вони довго. Звичайно, про продаж «Саннінгілл-парку» не могло бути й мови. Їм так подобалося приймати там своїх друзів. Звільняти когось із слуг дуже клопітно, та й жорстоко. Без будинку на Брютон-стрит вони не матимуть де переночувати в Лондоні. Два «роллс-ройси» із водіями життєво потрібні, бо татусь невиправно пунктуальний, а матуся завжди запізнюється. Врешті-решт вони вирішили, що замість шести газет до сніданку кожному їхньому гостеві подаватимуть тільки п'ять. Адвокатам довелося змиритися.

Щоправда, Джонсонівським статкам фінансова криза не загрожувала: вони були не біржовими спекулянтами, а промисловцями і володарями чималої частини урбаністичної Америки. А люди завжди потребуватимуть твердих жирів, засобів для хімчистки та житла.

І навіть якщо тато був занадто екстравагантним у витратах, то мамусин шлюб із Жаном можна пояснити лише гонитвою за титулом – напевно, вона заздрила тітоньці Ґерті, котра вийшла заміж за князя. До історичної хроніки родини Джонсонів Жан увійшов брехуном і крадієм, розпусним вітчимом і деспотичним чоловіком. Коли мама помирала від раку, Жан улаштував істерику, бо начебто її заповіт кидає тінь на його чесність! Мамуся відписала йому свої будинки, картини та меблі лише в пожиттєву власність, а після Жанової смерті вони мусили перейти до її дітей. Хіба він настільки не заслуговує на її довіру? Невже він сам не здатен заповісти ці маєтності її дітям? Та ж він прекрасно знає, що всі ці гроші належать Джонсонам... і так далі, і тому подібне... Морфін, біль, волення, обурливі обіцянки. Мамуся змінила заповіт, а Жан усіх обдурив і залишив статки своєму племінникові.

Господи, як же Ненсі ненавидить Жана! Він помер майже сорок років тому, але вона і досі щодня мріє про те, як би могла його вбити. Жан украв усе, що в неї було, зруйнував її життя. «Саннінгілл», «Павільйон», «Палаццо Арикеле» – все пропало. Ненсі оплакувала навіть утрату деяких джонсонівських будинків, які могла б успадкувати лише у разі смерті чисельних родичів, що, звичайно, було б великою трагедією, зате вже вона б зуміла навести у них лад краще від деяких осіб, імена котрих вона воліла б не називати.

– Усі ті пречудові речі, усі ті пречудові будинки! – бідкалася Ненсі.– Куди вони поділися?

– Будинки, ймовірно, залишаються на своїх місцях, – відповів Ніколас, – але живуть у них ті, хто може собі це дозволити.

– А я про що! От тільки жити в них мала б я!

– Не вживай умовний спосіб, коли говориш про гроші.

Ні, цей Ніколас абсолютно нестерпний! Вона нізащо не розкаже йому про свою книжку. Ернест Гемінґвей колись сказав татусеві, що він так чудово оповідає кумедні історії, що мусить неодмінно написати книжку. А коли татусь заперечив, що записати нічого не зможе, Гемінґвей прислав йому магнітофон. Татусь забув під'єднати його до розетки й, коли котушки не закрутилися, спересердя викинув його у вікно. На щастя, жінка, на яку впав магнітофон, не подала до суду, а татусь збагатів на іще одну неперевершену кумедну оповідку. А от Ненсі через це назавжди втратила довіру до магнітофонів. Може, варто найняти «літературного негра»? «Літературний негр» виганяє духів минулого! Оригінально. От тільки вона все одно муситиме пояснити нещасному негрові, чого саме від нього хоче. Можна розглядати історію родини подію за подією, десятиліття за десятиліттям, але такий підхід здавався Ненсі занадто зарозумілим та академічним. Їй хотілося, щоб рушійною силою історії, викладеної в книжці, стало суперництво між сестрами.

Ґерті, наймолодша та найвродливіша з трьох сестер Джонсон, напевно, завжди була об'єктом мамусиної заздрості. Ґерті вийшла заміж за великого князя Владіміра, племінника останнього російського царя. «Дядечко Влад», як називала його Ненсі, брав участь у вбивстві Распутіна: він позичив свій револьвер князю Юсупову для того, що мусило бути останнім актом кривавої драми, а стало лише проміжною сценою між отруєнням миш'яком й утопленням у Неві. Попри численні вмовляння, за співучасть у вбивстві цар відправив Владіміра в заслання, через що той пропустив революцію і не був задушений, заколений або застрелений новими господарями Росії – більшовиками. В еміграції дядечко Влад продовжив свої, тепер уже самовбивчі, дослідження, щоденно поглинаючи двадцять три сухих мартіні перед обідом. Позаяк у росіян заведено, коли вип'єш, розбивати склянку, його родина не знала ні хвилини тиші. У Ненсі зберігалася батькова копія забутих мемуарів сестри дядечка Влада, великої княгині Анни. Мемуари були надписані червоним чорнилом «Моєму дорогому

братові в других», хоча насправді тато був чоловіком сестри її брата у других. Ненсі здавалося, що дарчий напис свідчить про таємничу широту душі, через яку, напевне, це дивовижне сімейство утвердилось аж на двох частинах величезного континенту, від Києва до Владивостоку. Перед весіллям у Біарриці сестрі Владіміра довелося благословити молодих, що за нормальних умов мали б зробити їхні батьки. Весільна церемонія страхала присутніх, адже нагадувала про жахливу причину відсутності родичів. У «Палаці пам'яті» велика княгиня так описувала свої почуття:

У вікно я бачила, як велетенські хвилі накочуються на скелі. Сонце сіло. Сірий океан дивився на мене, жорстокий і байдужий, як доля, і безкінечно самотній.

Аби бути ближчою до підданих Владіміра, Ґерті вирішила навернутися в православ'я. Анна писала про це так:

Ми з кузеном, герцогом Лейхтенберзьким, виступили як хрещені. Служба була довгою та виснажливою, і мені стало шкода Ґерті, котра не розуміла в ній жодного слова.

Ненсі відчувала, що коли б її кишеньковий «літературний негр» умів писати так само добре, вона б отримала бестселер. Найстарша із сестер Джонсон була найбагатшою – владна та практична тітонька Едіт. Її легковажні молодші сестри під ручку з уламками найвеличніших європейських родин заскочили на сторінки ілюстрованого підручника історії, а розумна тітонька Едіт, яка ніколи не плутала заміжжя з купівлею антикваріату, уклала поміркований шлюб із чоловіком, чий батько, як і її власний, у тисяча дев'ятисотому році ввійшов до сотні найбагатших людей Америки. Під час війни, доки матуся намагалася розмістити свої найцінніші речі в швейцарських банках, перш ніж приєднатися до доньок в Америці, Ненсі два роки прожила в тітоньки Едіт. Її чоловік, дядечко Білл, вирізнявся оригінальністю, адже він сам оплачував подарунки, які робив дружині. Одного разу на день народження тітоньки Едіт дядечко Білл подарував їй білий дощаний будинок із темно-зеленими віконницями та двома вишуканими бічними прибудовами,

що розташовувався над озером посеред плантації у десять акрів. Ненсі обожнювала такі речі. Навряд чи ви зможете знайти щось подібне на сторінках альманаху з порадами щодо мистецтва робити подарунки.

Патрік бачив, як біля входу його ображена тітка скаржиться Ніколасові на нещасливе життя. Мимоволі він пригадав улюблений вислів оператора лікарняної групи підтримки: «Ображатися – все одно що пити отруту та сподіватися, що помре хтось інший». Усі пацієнти як мінімум раз на день виголошували цю максиму з більш або менш переконливим шотландським акцентом.

Якщо зараз, стоячи біля матеріної домовини, Патрік відчував ніяковість і відчуженість, то зовсім не через те, що був поціновувачем «золотого записника» своєї тітки. Минуле було для нього трупом, який необхідно спалити, і хоча цьому бажанню дуже скоро належало здійснитися буквально за кілька ярдів від того місця, де зараз стояв Патрік, аби спопелити те, що гризло тітоньку Ненсі зсередини, був потрібен зовсім інший вогонь. Психічний тиск успадкованого багатства, пристрасна жага позбутися його та не менш пристрасне бажання не випустити його з рук. Деморалізуючий ефект успадкованого володіння тим, на досягнення чого інші витрачають усе своє безцінне життя. Більш або менш потаємне почуття зверхності разом із більш або менш потаємним почуттям провини за те, що ти багатий, ховалися під характерними масками: філантропією, алкоголізмом, позірною ексцентричністю та одержимістю вишуканим смаком. Нероби, легкодухи і ті, хто програв, так само як і переможці, жили у світі настільки розмаїтому альтернативами, що в ньому не залишалося місця ні для кохання, ні для праці. Порожні самі по собі, ці альтернативи зовсім знецінилися для Патріка, представника роду, у якому вже друге покоління було позбавлене спадщини. Патрікові хотілося дистанціюватися від заразливої тітчиної нікчемності, але він мусив розібратись у природі дивної привабливості становища, яке колись посідала в суспільстві його рідня по материнській лінії.

Патрік пригадав, як їздив до Елінор відразу після того, як вона запустила свій останній філантропічний проєкт – трансперсональний фонд. Мати вирішила відмовитися від розчарувань свого персонального досвіду на догоду зворушливому трансперсональному, відкинути частину того, ким вона була, – дочкою однієї недолугої родини та матір'ю іншої, і стати тим, ким ніколи не була, – цілителькою та святою. Цей незрілий проєкт не минув даремно для її старіючого тіла, а спровокував інсульт, перший із дюжини тих, що поступово звели Елінор у могилу. Коли Патрік приїхав до Лакоста після першого інсульту, Елінор іще могла розмовляти досить зв'язно, але ясність її розуму вже викликала сумніви. Коли вони залишилися наодинці в її спальні і вечірній бриз бавився з роздмуканими вітрилами фіранок, Елінор стиснула його руку і тривожно прошипіла: «Тільки нікому не кажи, що моя мати була герцогинею».

Патрік по-змовницьки кивнув. Елінор відпустила його руку й узялася вивчати стелю в пошуках нового побоювання.

Ненсі ж не потребувала інсульту, щоб дати цілковито протилежний наказ. Нікому не казати? Навпаки, нехай усі знають! За карикатурними відмінностями – приземленістю Ненсі та духовними шуканнями Елінор, огрядністю однієї та тендітністю іншої – ховалася спільна родинна риса, що була причиною всього, – минуле, яке треба було або замовчувати, або дуже вибірково вихвалити. Що то було? Чи володіли сестри індивідуальністю, чи вони були лише типовими уламками свого соціального прошарку?

На початку сімдесятих Елінор узяла Патріка, котрому щойно виповнилося дванадцять років, у гості до тітоньки Едіт. Доки решта світу була стурбована нафтовою кризою, стагфляцією та килимовим бомбардуванням, а також тим, чи ефект після вживання ЛСД є довготривалим, постійним або тимчасовим, життя в садибі «Живий дуб» нітрохи не змінилося за ті п'ятдесят років, що воно належало теперішній своїй господині. У порівнянні з сорока чорношкірими слугами тітоньки Едіт, раби у «Звіяних вітром» мали вигляд статистів

на знімальному майданчику. Того вечора, коли приїхали Патрік з Еліно́р, Мойсей, один із лакеїв, попросив відпустити його на похорон брата. Тітонька Едіт відмовила. За вечерю сідало четверо, і Мойсей мав подавати кукурудзяну кашу. Патрік не мав би нічого проти, якби слуга, котрий подавав перепілок, або той, що розносив овочі, подав би й кукурудзяну кашу, але в уявленні тітоньки Едіт ніщо не мусило порушувати усталеного роками ритуалу. У білих рукавичках і білій куртці Мойсей поклав Патрікові першу в його житті порцію кукурудзяної каші. Обличчям слуги котилися сльози. Патрік так і не зрозумів, чи сподобалася йому страва.

Пізніше, у спальні, поряд із каміном, у якому потріскували дрова, Еліно́р дала волю своєму обуренню через тітчину жорстокість. Сцена за вечерю розбудила надто багато в пам'яті Еліно́р, а смак кукурудзяної каші був невід'ємним від сліз слуги, як був невід'ємним неперевершений смак її матері від дитячих сліз самої Еліно́р. Вона відчувала, що лише доброта слуг дозволила їй зберегти здоровий глузд, тому Еліно́р завжди була на боці Мойсея. Якби вона зуміла сформулювати свої симпатії, то, ймовірно, присвятила б усю себе політиці, як присвятила благодійності. Найбільше Еліно́р зачіпало, що тітка вкотре змусила її відчувати себе знову дванадцятирічною, коли на початку війни дівчинка із запальною вдачею жила у «Ферлі», садибі дядечка Білла та тітоньки Едіт на Лонг-Айленді й не сміла розтулити рота. Його матір гіпнотизували спогади про часи, коли вона була ровесницею свого сина. Дитинство Еліно́р, що затягнулося, завжди кидало тінь на Патрікові спроби подорослішати. У його ранньому дитинстві вона могла думати тільки про те, як багато для неї значила власна няня, однак не зуміла знайти для свого сина такого ж чуда турботливості та теплоти.

Патрік підвів очі від домовини й побачив, що Ненсі та Ніколас знову зібралися з ним поговорити. Інстинктивне прагнення бути якомога ближче до верхівки соціальної ієрархії штовхало цих двох підійти до сина померлої, який був явно не останньою людиною на

похороні власної матері. Патрік поклав руку на труну, укладаючи з Елінор таємну змову проти людського нерозуміння.

– Мій любий! – вигукнув Ніколас, натхненний якоюсь важливою новиною. – Я й не знав, доки Ненсі мене не просвітила, якою світською левицею була твоя мати до того, як зайнялася благодійними справами! – Здавалося, що Ніколас ритмічно вдаряє ціпком об підлогу, аби розчистити дорогу новій фразі.– Подумати тільки, скромниця Елінор, сором'язлива й побожна Елінор на балу в Бейстеґі^[8]. У ті часи я не був із нею знайомий, бо в такому разі вважав би своїм обов'язком захищати її від натовпу голодних арлекінів. – Вільною рукою Ніколас зробив у повітрі театральний жест. – То була чарівна вечірка, немовби обвішаних золотом нероб із полотна Ватто^[9] звільнили із зачарованого полону, по саму зав'язку накачали стероїдами та повантажили в цілу флотилію катерів.

– Ох, вона не завжди була сором'язливою та скромною, якщо ти розумієш, про що я, – виправила Ніколаса тітонька Ненсі.– Елінор мала певну кількість залицяльників. Твоя мати могла б зробити прекрасну партію, – звернулася вона до Патріка.

– І врятувати мене від появи на світ.

– Ой, не кажи дурниць. Так чи інакше, але ти б усе одно з'явився на світ.

– Не зовсім.

– Коли я пригадую всіх самозванців, які стверджували, нібито були присутніми на тому легендарному балу, – сказав Ніколас, – то не можу повірити, що знав жінку, котра жодного разу про це не згадала! А тепер уже пізно вихваляти її скромність. – Він поплескав по труні з виглядом власника скакового коня. – Що лише свідчить про безглуздість цієї конкретної якості характеру.

Ненсі помітила сивого чоловіка в діловому костюмі та чорній шовковій краватці, що прямував до них між рядами.

– Генрі! – вигукнула Ненсі та відсахнулася з театральним поспіхом. – Нарешті підкріплення в особі ще одного Джонсона! – Ненсі обожнювала Генрі. Він був таким багатим. Звичайно, краще б

його гроші дісталися їй, але перебувати з ним у родинних стосунках усе одно краще, ніж нічого. – Як життя, Капустино? – привіталася вона.

Генрі, котрого зовсім не потішило таке звертання, цмокнув Ненсі у щоку.

– Боже мій, зовсім не чекав тебе тут побачити, – сказав Патрік, відчуючи, як червоніє від докорів сумління.

– Я теж не думав, що ти тут будеш, – відповів Генрі.– У цій родині ніхто ні з ким не спілкується. Я приїхав на кілька днів і зупинився в «Коннахті». Вранці, коли снідав, прочитав у «Таймс», що твоя мати померла й сьогодні похорон. На щастя, у готелі мені надали автівку, тож я зміг приїхати.

– Ми з тобою не бачилися звідтоді, як ти люб'язно запросив нас погостювати на своєму острові,– сказав Патрік, бо вирішив хай буде, що буде. – Я тоді поводився жахливо і дуже про це шкодую.

– Думаю, нікому не подобається бути нещасливим, – сказав Генрі.– Так чи інакше, це проявиться. Одначе дрібні розбіжності в питаннях зовнішньої політики не мусять заважати на правду важливому.

– Згоден, – сказав Патрік, вражений добротою Генрі.– Я дуже радий, що ти прийшов. Елінор завжди тебе любила.

– І я любив твою матір. Ти ж знаєш, що вона жила з нами в «Ферлі» кілька років на початку війни, і ми тоді дуже зблизились. У ній була така наївність, яка водночас притягувала і змушувала тримати дистанцію. Не знаю, як пояснити, але, хай би що ти думав про свою матір та її благодійність, сподіваюся, ти не сумніваєшся в її добрих намірах.

– Не сумніваюсь, – відповів Патрік, на мить приймаючи немудряще пояснення Генрі.– Думаю, «наївність» – найбільш точне слово. – Він знову здивувався з того, який вплив мають на нас власні фантазії: яким ворожим видавався йому Генрі, коли сам Патрік відчував ворожість до всього світу, і яким співчутливим здається тепер, коли Патрікові нічого з ним ділити. Можливо, час уже

припинити фантазувати? Цікаво, як воно буде жити без фантазій і чи в нього це взагалі вийде?

Перед тим як відійти, Генрі торкнувся його плеча.

– Прийми мої співчуття стосовно цієї тяжкої втрати, – промовив він, але вклав у цю офіційну фразу справжнє почуття, потім кивнув Ненсі та Ніколасові.

– Перепрошую, – сказав Патрік, коли озирнувся на двері крематорію, – я маю привітатися з Джоні Голлом.

– Хто це? – із підозрою запитала Ненсі.

– Хто? – насупився Ніколас. – Він був би ніким, якби не був психоаналітиком моєї доньки. Негідник, ось хто він такий.

3

Патрік відійшов від домовини, усвідомлюючи, що коли негайно не кине́ться в істеричі назад, то це означатиме, що він уже ніколи не стоятиме поруч з Елінор. Він уже бачив німий холодний вміст труни вчора ввечері, коли оплачував послуги «Похоронного бюро Беньона». Доброзичлива жінка з коротко підстриженим сивим волоссям і в синьому костюмі зустріла його біля дверей:

– Вітаю, любий. Я почула, як під'їжджає таксі, й зрозуміла, що це ви.

Вона повела його сходами вниз. Килим у рожевих і коричневих ромбах, ніби в барі провінційного готелю. Стримані оголошення майбутніх похоронних церемоній. У рамці світлина, на якій жінка стоїть на колінах перед чорною скринькою, з якої голуб рветься на свободу, щоб злетіти в небо у вихорі білосніжних крил. Цікаво, чи він повернеться на голубник для повторного використання? Тільки не ще одна чорна скринька. «Ми можемо випустити голуба в день вашого похорону». Готичний шрифт немовби викривлював кожен літеру, що проходила крізь двері похоронного бюро. Неначе смерть була селом у Німеччині. Сходи до підвалу освітлювали електричні лампи, приховані за вітражним склом.

– Я залишу вас із нею наодинці. Коли що-небудь знадобиться, не соромтесь, одразу ж кажіть. Я буду нагорі.

– Дякую, – сказав Патрік і зачекав, доки вона поверне за ріг, перш ніж увійти до «Каплиці плакучої верби».

Він зачинив за собою двері та кинув побіжний погляд на труну, так, наче мати наказала йому не витріщатися. Попри ласкаво-урочисту обіцянку залишити його з «нею» наодинці, те, що лежало в домовині, «нею» не було. Різниця полягала в безживності знайомого тіла, у застиглих і жорстких рисах обличчя, яке він знав ще до того, як упізнав своє власне. Перехідний об'єкт для дальнього кінця життя. Замість м'якої іграшки або ляльки-мотанки, що втішає дитину під час

відсутності матері, йому запропонували труп, який тримає в кістлявих пальцях штучну білу троянду, чиї жорсткі шовкові пелюстки було розправлено над серцем, яке більше не билось. У цьому був сарказм мощей і шляхетність метоніма, що рівною мірою позначав і Патрікову матір, і її відсутність. У будь-якому разі це була її остання поява на публіці перед тим, як вона остаточно зникне й залишиться тільки в пам'яті інших людей.

Йому б подивитися в обличчя Елінор інакше, довшим, уважнішим поглядом, не поспішаючи і не теоретизуючи, та як зосередитися в цьому підвалі, де все збиває з пантелику? «Каплиця плакучої верби» розташовувалась у підвалі під багатолюдною вулицею, прошитою нарочитою жвавистю бубоніння в мобільні телефони і барабанного дріботіння підборів. Таксі, що відділилося від основного транспортного потоку і облило тротуар водою з калюжі, прогримотіло над дальнім кутком стелі. Патрікові спали на думку рядки з поеми Теннісона, яких він не згадував уже років двадцять:

Помер, помер, давно помер!
І серце моє – жменька бруду тепер,
Й колеса по мені стукотять,
І кістки мої мертві болять,
Бо з занадто мілкої могили стирчать,
Лише в ярді під бруківкою,
Копита кінські над моєю маківкою,
Копита кінські – стук-стук,
У череп, у мозок впивається звук...[\[10\]](#)

Незрозуміло, чому похоронне бюро назвало це «Каплицею плакучої верби», а не «Вугільним підвалом» або «Неглибокою могилою».

– Ваша мати у «Вугільному підвалі», любий, – пробурмотів Патрік. – Ми могли б випустити голуба в «Неглибокій могилі», але звідти він би не вилетів.

Патрік сів, обійняв себе руками та почав погойдуватися. Кишки крутило відтоді, як три дні тому він дізнався про смерть Елінор. І без десяти років психоаналізу неважко було зрозуміти, що із ним коїться. Він робив усе те, що робив завжди, коли йому було погано: аналізував, говорив із собою різними голосами, зациклюючись на нестерпних почуттях, цього разу зручно вміщених у домовині його матері.

Елінор залишила цей світ і тепер із рипучою повільністю дюйм за дюймом вповзала в забуття. Спочатку Патрікові навіть подобалася відносна тиша її присутності, та незабаром він помітив, що мимохіть чіпляється за звуки гамірливого міста над головою, щоб його не затягнуло до чорторію глибокої німотності, котра зосередилася посеред кімнати. Він обов'язково зазирне в труну, але спочатку треба зменшити яскраве світло ламп у низькій стелі. Світло зі стелі перебивало сяяння чотирьох товстих свічок у мідних підсвічниках, що стояли по кутках домовини. Патрік приглушив його, повертаючи свічкам церковну урочистість. І не завадило б перевірити ще дещо. Темно-рожева оксамитова завіса відділяла частину кімнати, і, перш ніж повернутися до Елінор, він мусить подивитися, що там таке. За завісою виявилось підсобне приміщення для зберігання інвентаря: сірий металевий візок на міцних колесах, солідні на вигляд гумові шланги і величезне золоте розп'яття. Усе, що потрібно християнинові. Елінор сподівалася в кінці тунелю зустріти Ісуса. Бідака, раб своїх шанувальників, чекає на юрмища страждених покійників, аби показати їм неонову країну, що лежить за родовим каналом земної смерті. Нелегко, напевно, виконувати обов'язки головного кліше оптимістів, бути світлом у кінці тунелю, керуючи блискучою армією напівповних склянок та посріблених хмаринок.

Патрік знехотя опустив завісу, визнаючи, що приводів відволікатися більше не залишилося. Він рушив до труни обережно,

як підходять до вирви. Принаймні там точно лежить труп його матері. Двадцять років тому, коли він прилетів до Нью-Йорка, щоб побачити останки свого батька, його помилково скерували до іншої кімнати. «На пам'ять про дорогого Германа Ньютона». Патрік з усіх сил ухилявся від процесу скорботи, але розумів, що зараз йому не відкритися. Як не намагалася холодна частина розуму заглушити почуття, як не хотів Патрік заговорити їх, гострий біль у животі зводив усі зусилля нанівець і руйнував його захист.

Патрік зазирнув у домовину і відчув, як його охоплює агресивна тваринна туга. Його тягнуло до тіла, хотілося виявити до нього знаки уваги, яких воно потребувало за життя: струснути, доторкнутися, погукати, придивитися. Він поклав руку на груди Елінор і був вражений її хирлявістю. Нахилився поцілувати чоло і був вражений його холодом. Ці гострі відчуття пробили діру в його захисті, і Патріка охопив жаль до спорожнілої людської істоти перед ним. На мить ця незмірна ніжність затулила індивідуальні риси його матері та перетворила їхні непрості стосунки на дрібничку, на незначну абищицю.

Патрік знову сів і скрутився, обіймаючи коліна руками, щоб стишити біль у животі. Зненацька він усе зрозумів, установив зв'язок із тим, що з ним коїться. І справді, як дивно – і як пояснювано! Йому тоді було сім, і то була його перша закордонна подорож із матір'ю через кілька місяців після того, як батьки розлучилися. Перша Патрікова зустріч з Італією: білі цифри автомобільних номерів, блакитне море, вохряні церкви. Вони зупинилися в неапольському «Екзельсеорі», під вікнами якого в порту сердито гуділи мотоциклісти та дзенькотіли переповнені народом трамваї. З балкона шикарного готельного номера мати показувала йому міських голодранців, які їхали зайцем на дахах і задніх бамперах трамваїв. Патрік, який думав, що вони приїхали до Неаполя на канікули, з тривогою слухав, що Елінор у цьому місті заради цих нещасних дітей. У Неаполі мешкав неймовірний отець Тортеллі, який не втомлювався підбирати на вулицях місцевих безхатків і селити

їх у притулку, утримування якого Елінор оплачувала з Лондону. Нарешті вона побачить притулок своїми очима. Хіба не прекрасно? Хіба це не добра справа? Вона показала Патрікові світлину отця Тортеллі – низенький міцний чоловік років п'ятдесяти, одягнений у чорну сорочку, скидався на боксера. Його ведмежі лапи стискали худенькі плечі двох засмаглих хлопчаків у білих майках. Отець Тортеллі захищав їх від шкідливого впливу вулиці, але хто міг би їх захистити від самого отця Тортеллі? Точно не Елінор. Вона забезпечувала його грошми, щоб він міг наповнювати свій притулок нескінченним потоком сиріт. Того дня по обіді в Патріка стався потужний напад гастроентериту, і замість того щоб надати йому таку бажану свободу, а самій вирушити турбуватися про інших дітей, матері довелося сидіти в готелі із сином і тримати його за руку, доки він скрикував від болю в зеленій мармуровій ванній кімнаті.

Але ніякий біль у животі не міг примусити Елінор залишитися з ним зараз. Не те щоб Патрікові цього хотілось, але його тіло мало пам'ять, яка продовжувала жити власним життям і не цікавилася його бажаннями. Що примушувало Елінор постачати хлопчиків спочатку своєму чоловікові, а опісля отцеві Тортеллі? Невже ця потреба в ній була такою великою, що після краху свого шлюбу Елінор одразу ж замінила одного отця на іншого? Лікаря змінила на священника? Патрік не мав сумнівів у тому, що його мати діяла неусвідомлено, як і неусвідомленою була соматична пам'ять, котра мучила його останні три дні. Тож що ще йому залишається? Тільки витягнути ці фрагменти з темряви та пережити їх знову.

У двері тихо постукали, і до каплиці заглянула служителька.

– Просто хотіла переконатися, що все добре, – прошепотіла вона.

– Мабуть, так, – відповів Патрік.

Повернення додому крізь дощ у флуоресцентному автобусі та ще й у стані затоплення новими гострими відчуттями та нечіткими спогадами злегка скидалося на галюцинацію. Із ним їхали двоє свідків Єгови: темношкірий чоловік роздавав листівки, а темношкіра жінка проповідувала на весь голос:

– Покайтеся в гріхах і прийміть Ісуса в серці своєму, бо, коли ви помрете, у могилі буде пізно каятися, і ви горітимете в пекельному вогні...

Червоноокий ірландець у потертому твіді контрапунктом горлав із заднього сидіння:

– Заткайся, чортова сучко! Піди, відсмокчи у сатани! Ви не маєте права тут проповідувати, хоч би ви були мусульманами, християнами чи сатаністами!

Коли темношкірий чоловік із листівками піднявся на другий поверх, ірландець не заспокоївся, а продовжив гундосити із садистським південним акцентом:

– Я тебе бачу, малий. І швидко засуну тобі голову під пахву. А якщо не заспокоїш цю сучку, швидко розцяцькую тобі мармизу.

– Ой, та замовкни вже сам, – буркнув утомлений пасажир.

Патрік зауважив, що біль у животі зник. Він дивився, як ірландець розгойдується на сидінні, а його губи беззвучно сперечаються зі свідками Єгови чи, може, з якимось єзуїтом із його власного дитинства. Дайте нам хлопчика семи років, і він буде нашим на все життя. «Тільки не мене, – подумав Патрік, – мене ви не отримаєте».

Доки автобус, смикаючись і погойдуючись із боку в бік, повз до місця призначення, Патрік згадував про короткі, але найважливіші ночі, проведені в палаті для суїцидників реабілітаційної клініки. Пригадував, як знімав із себе одну просякнуту потом футболку за іншою, витягуючи себе із сауни ковдри тільки для того, щоб потрапити до холодильної камери поза нею, кривився від яскравого світла і лякався темряви. Жахливий головний біль, який обручем стискав череп, тягнув донизу, неначе свинець у нутрощах стрибаючого мексиканського бога. Йому нічого було читати, крім «Тибетської книги мертвих», що її Патрік узяв із собою, сподіваючись, що її екзотична іконографія своєю недоладністю розжене останні фантазії стосовно того, чи зберігається свідомість після смерті. Його уяву заповнив уривок зі вступу до «Чьонід Бардо»: «О шляхетнонароджений, тієї миті, коли твоя свідомість

відділилася від тіла, ти мав би побачити царство чистої істини, невловимої, сяючої, яскравої, сліпучої, чудесної, величної, променистої, схожої на міраж, який безперервним, пульсуючим потоком пронизує весняний пейзаж. Не лякайся його, не бійся, не жахайся – це сяйво твоєї істинної сутності. Пізнай його».

Психоделічна влада цих слів одержала перемогу над матеріалістичним повним зникненням, у яке він так прагнув увірувати. Патрік намагався відновити свою віру в остаточність смерті, але тепер вона уявлялася йому одним із забобонів, анітрохи не розумнішим від усіх інших. Ідея про те, що посмертне життя вигадали для тих, хто не в змозі змиритися з остаточністю смерті, виявилася не кращою за ідею, що остаточність смерті винайшли для того, щоб підбадьорити тих, кого страшить нічне жажіття вічного існування. Біла гарячка разом із поетами Бардо^[11] об'єдналися і створили відчуття страти на електричному стільці, і, доки його тягнули на бойню сну, понад усе Патріка лякало, що забій здорового глузду приведе його до «Царства чистої істини».

Спогади та фрази клубочилися, немовби згустки туману на нічній дорозі. Думки лякали на відстані, але зникали, варто було до них наблизитися. «Зануритись у спогади та мріяти швидше зчезнути назавжди». Хто це сказав? Чужі слова. Чи думав він уже про «чужі слова»? Усе здавалося далеким і за мить нав'язливо-повторюваним. Було це як туман або радше як гарячий пісок, щось таке, через що хочеш прорватися і водночас боїшся до нього доторкнутися? Холодний і мокрий, гарячий і сухий. Як це може бути все разом? Як це може бути інакше, ніж разом? Схожість і різниця – наступна фраза переслідує саму себе, неначе поїзд крутиться всередині тугої петлі іграшкової залізниці. Будь ласка, нехай він зупиниться.

У марення білої гарячки знов і знову вдирався спогад про візит до філософа Віктора Айзена, після того як той мало не вмер. Патрік знайшов свого давнього сусіда із «Сен-Назера» у лондонській клініці ще під'єднаним до апарату, який за декілька днів перед тим видав рівну лінію. Зморшкуваті жовті руки Віктора безпорадно стирчали з

рукавів казенного халата, але мова не втратила жвавості та блиску – мова чоловіка, котрий звик кожного дня впевнено викладати свої думки.

– Я опинився на березі річки, а на іншому її березі було червоне світло, що керувало всесвітом. Там були дві фігури, і я знав, що одна з них керує часом, а друга – простором. Вони зверталися просто до мого мозку, не послуговуючись мовою. Вони повідали мені, що тканина простору-часу розірвана і мені належить з'єднати її, що доля всесвіту в моїх руках. Я відчував величезну відповідальність і готувався виконати свою місію, але тут мене висмикнули в тіло, і я з нехиттю повернувся назад.

Три тижні Віктор був наповнений відчуттям справжності, що нею супроводжувалося його видіння, та звичка публічно висловлювати свій атеїзм і страх через те, що логічні докази, наведені в його працях, можуть знецінитися, спонукали його пояснити це нове почуття відкритості пережитою біологічною кризою. Віктор вирішив, що місія, доручена йому управителем усесвіту, була алегорією нестачі кисню в мозку. Його розум не злітав у безхмарну височінь, а навпаки – руйнувався і мало не самознищився.

Весь у поту, Патрік лежав у тій вузькій палаті й роздумував про Вікторову потребу докопуватися до сенсу всього суцього. Патрік гадав, чи здатний він просвітлитися настільки, щоб заспокоїтись і прийняти, що жодного сенсу не існує. Цікаво, на що це буде схоже?

Між тим, палата для суїцидників виправдовувала свою неперевершену назву. Тут Патрік зрозумів, що суїцид завжди був основою його існування. Ще до того, як у двадцятирічному віці Патрік завів звичку скрізь носити із собою «Міф про Сізіфа» і перетворив його першу фразу на мантру свого життя, він починав кожний новий день із запитання «Чи можна вигадати причину не скоювати самогубства?». Позаяк Патрік жив тоді в театральній самоті, серед шалених знущальницьких голосів, навряд чи він міг отримати ствердну відповідь. У ліпшому разі він міг розраховувати на хитромудрі відтермінування, й у кінцевому рахунку потреба

говорити виявилась у ньому сильнішою від бажання померти. За двадцять років суїцидальна балаканина видихалась і перетворилася на несміливе шепотіння на прибережній стежці чи в тиші аптекарського приміщення, а коли часом поверталася з повною силою, виражалася радше в похмурих монологів, аніж у сум'ятті сюрреалістичних голосів. Відносна безневинність останніх нападів змусила Патріка усвідомити, що любов до легкої смерті була лише поверхневим захопленням і його завжди значно більше цікавила власна особистість. Суїцид був лише маскою самовідторгнення, хоча насправді ніхто не ставиться до своєї особистості серйозніше, ніж людина, готова закінчити життя за власним бажанням. Ніхто дужче від самогубця не прагне за будь-яку ціну залишитися господарем становища, не бажає підпорядкувати найтаємничіший бік життя власним планам.

Той місяць став найважливішим у його житті, бо трансформував кризу, що призвела його до сімейного краху та прогресуючого алкоголізму. Патрікові було ніяково згадувати, наскільки близьким до втечі він був після трьох днів у клініці, коли пішла Бекі. Перш ніж піти, вона розшукала його у вестибюлі відділення депресій.

– Я тебе шукала. Мені не можна ні з ким розмовляти, – прошепотіла вона з виглядом змовниці, – бо я погано впливаю на людей.

Перед тим як швидким кроком вийти з кімнати, вона простягнула Патрікові скручену в рурочку записку і цмокнула його в губи.

Це адреса моєї сестри. Вона зараз у Штатах. Я буду сама, якщо наважишся втекти із цього сраного місця та замутити щось НЕСУСВІТНЕ...

З любов'ю,

Бекс

Записка нагадала Патрікові зошит із хімії за п'ятий клас, бережки якого він заповнював схожими дурницями після тихцем викуреного на першій перерві косяка. «Ні про які поїздки я й думати не буду», – запевняв він себе, підходячи до телефону-автомату, що висів на стіні

під задніми сходами, та викликаючи таксі, номер якого знайшов у довіднику, що лежав тут-таки на поличці. То он що вони називають безвіллям.

– Не смій! – голосним шепотом наказував він собі, сідаючи в таксі та хрюскаючи дверцятами, щоб переконати себе, що не має наміру піддаватися кривавому божевіллю психічної дисфункції.

Патрік дав водієві адресу із записки.

– Ну добре. Із вами має бути все гаразд, якщо вже вони вас випустили, – зауважив веселий таксист.

– Я сам себе випустив. На більше мене не вистачило.

– Трохи задорого, так?

Патрік не відповів: його роздирали бажання та внутрішній конфлікт.

– Чули анекдот про чоловіка, що приходить до психіатра? – запитав таксист, повільно рушаючи з місця й усміхаючись до Патріка в дзеркало заднього огляду. – «Лікарю, це жахливо. Три роки я думав, що я метелик, але далі стало гірше: останні три місяці я відчуваю себе мотилем». – «Боже праведний! – відповідає лікар. – Ви пройшли через справжнє жахіття! Але що змусило вас звернутися по допомогу саме сьогодні?» – «Ну, – відповідає чоловік, – я побачив світло у вікні, мене нестримно потягнуло до нього, і я влетів».

– Хороший анекдот, – сказав Патрік, заглиблюючись в уявну голизну Бекі й гадаючи, чи надовго вистачить останньої дози оксозепаму. – Ви спеціалізуєтесь на пацієнтах «Прайорі» через те, що маєте життєрадісний характер?

– Може, вам так і здається, але минулого року я чотири місяці зовсім не міг підвестися з ліжка, зовсім ні в чому не бачив сенсу.

– Ой, перепрошую, – сказав на це Патрік.

Від Гаммерсміт-Бродвей до розв'язки Шеперс-Буш вони говорили про безпричинні сльози, суїцидальні видіння, виснажливу млявість, безсонні ночі та безпросвітні дні. Біля Бейсвотера вони були вже

найщирішими приятелями, і таксист розвернувся до Патріка і виголошував зі всією палкістю знову набутої бадьорості:

– Мине кілька місяців, ви озирнетесь назад і здивуєтеся: «Що це було? Через що я так нервувався та сердився?» Так зі мною було.

Патрік опустил погляд на записку Бекі. Вона підписалася маркою пива: «Бекс». Він хрипко прошепотів, наслідуючи Марлона Брандо в ролі Віто Корлеоне:

– Хто до тебе прийде просити про зустріч і матиме ім'я, як відома марка пива, – вона хоче, щоб у тебе стався рецидив.

Тільки не голоси, не можна допустити, щоб вони повернулися.

– Почнеться з наслідування Марлона Брандо, – зітхаючи, сказала місіс Мітла, – а скінчиться...

– Заткайся! – перебив її Патрік.

– Що?

– Та то я не вам, вибачте.

Вони звернули до великої площі з невеличким парком у центрі. Таксист підвіз його до білого потинькованого будинку. Патрік визирнув у вікно. Бекі була на третьому поверсі, прекрасна, доступна і психічно хвора.

Подумати тільки, на що він був готовий заради краплини людського тепла. Власноруч викопував собі могилу – лише грудки землі летіли врізнобіч. Жінки бували добрими до нього, вони дарували Патрікові турботу, якої він не знав. Їх треба було мучити, щоб вони його покинули, тим самим доводячи, що їм від початку не треба було довіряти. Бували вони й поганими, чим економили йому час через те, що від самого початку не заслуговували на довіру. Патрік вічно метався між цими двома категоріями у пошуках варіанту, який би на якийсь час замаскував марність його спроб боронити фортецю власної особистості, що поступово руйнувалась, і водночас постійно сподівався, що настане час і його фортеця перетвориться на храм миру та самоствердження. Надія – безнадія, знову надія – і знов безнадія. Абстрактно кажучи, усі його історії кохання нагадували дитячу механічну іграшку, що знову і знову

вперто марширувала кухонним столом до прірви. Романтика виникала там, де коханню щось загрожувало, а не там, де в кохання з'являвся шанс розцвісти. Якщо дівчина була достатньо безнадійною, на зразок Бекі, вона ставала для нього неперевершеною. Соромно так себе дурити, а ще більш соромно вестися на самообман – зовсім як людина, що тікає від власної тіні.

– Я знаю, як безглуздо це звучить, – із коротким сміхом сказав Патрік, – але чи не могли б ви відвезти мене назад? Я ще не готовий.

– Назад до «Прайорі»? – перепитав таксист, уже не такий приязний до пасажира.

Він не бажає знати про тих із нас, кому доводиться повертатися. Патрік заплющив очі та простягнувся на задньому сидінні. *Слова прийдуть і будуть не про те...* Як же там далі? *Нащо тобі дурдом і все таке.*^[12] Все таке. Прекрасна невимовлюваність, така, що то загрозливо розширюється, то стискається з наочною наполегливістю.

Дорогою назад до клініки Патрік відчув такий біль у серці, якого не могло пояснити навіть його пристрасне бажання кинутись у вир патологічної закоханості. Руки трусилися, на чолі виступив піт. На той час, коли Патрік урешті дістався кабінету лікаря Паґацці, він тихо галюцинував, втягнений у двовимірний простір, ніби муха, що повзе віконним склом у пошуках хоч якогось виходу. Лікар Паґацці висварив його за те, що він не випив о четвертій годині свою дозу оксозепаму, і попередив, що різке скасування препарату може закінчитися серцевим нападом. Патрік тремтячою рукою взяв матову пластикову пляшечку та закинув у себе три пігулки.

Наступного дня він поділився оповідкою про свою невдачу втечу з групою підтримки. Виявилося, що кожен у групі або, як він, зазнав невдачі з утечею, або встигнув утекти й повернутись, або думав про втечу кожної хвилини. З іншого боку, декого страхала втеча з клініки, але вони не особливо відрізнялися від тих, кому хотілося б утекти: усі були одержимі думкою про те, скільки потрібно лікуватися, щоб почати «нормальне життя». Патріка здивувало, з якою вдячністю він сприйняв це почуття солідарності з іншими

пацієнтами. Багатолітня звичка триматися осторонь на якийсь час відступила перед хвилиною доброзичливості, що її він відчув стосовно кожного члена групи.

Джоні Голл скромно сів на задній лавці. Патрікові довелося обійти найдальші ряди, щоб приєднатися до давнього друга.

– Як ти? Справляєшся? – запитав Джоні.

– Справляюсь, – відповів Патрік і сів поруч із ним. – Відчуваю дивне збудження, у якому можу зізнатися лише тобі та Мері. Перші дні я почувався вибитим із колії, а потім відчув те, що у твоїй професії називають «усвідомленням». Учора ввечері я пішов до похоронного бюро і сидів поряд із тілом Елінор. Я зв'язав... Гаразд, потім розкажу.

Джоні підбадьорливо усміхнувся.

– Господи, – сказав він після паузи, – Ніколас Пратт. Не чекав його тут побачити.

– Я також. Тобі пощастило, що етичні причини надають тобі право з ним не спілкуватися.

– Хіба не кожен має таке право?

– Авжеж.

– Побачимося в «Онслоу», – сказав Джоні та залишив його розпорядникові, котрий очікувально зупинився поруч із Патріком.

– Ми почнемо, сер, коли ви будете готові, – сказав розпорядник, водночас натякаючи, що коли церемонія не почнеться просто зараз, то утвориться черга з трупів.

Патрік роззирнувся. На лавах перед труною Елінор сиділо душ із двадцять.

– Добре, почнімо за десять хвилин, – сказав він розпорядникові.

– Десять? – перепитав розпорядник із виглядом маленького хлопчика, котрому сказали, що він зможе зробити щось дуже бажане, тільки коли йому виповниться двадцять один рік.

– Іще не всі зібралися, – сказав Патрік, який помітив у дверях Джулію – зухвалий сплеск чорного кольору на сірому тлі ранку. Чорна вуаль, чорний капелюшок, жорсткий чорний шовк сукні та,

ймовірно, м'який чорний шовк спідньої білизни. Патрік одразу ж відчув її уявний дотик, напружену, але недоступну чуттєвість. Вона скидалася на павутинку, що тріпоче від найменшого дотику, але байдужа до світла, яке змушує її нитки світитись у мокрій траві.

– Ти якраз вчасно, – сказав Патрік і поцілував Джулію крізь жорстку вуаль.

– Хочеш сказати, спізнилась, як зазвичай.

– Ні, саме вчасно. Ми якраз збиралися віддати кінці, якщо цей вираз не здається тобі недоречним.

– Здається, – відповіла Джулія з хрипливатим сміхом, який завжди збуджував Патріка.

Востаннє вони бачились у французькому готелі, де й закінчився їхній роман. Жили в суміжних кімнатах, але говорити їм було ні про що. Під час довгих трапез під куполом штучного неба, розмальованого хмаринками та рожевими гірляндами, вони дивилися на сходи, що спускалися до приватної пристані, де канати скрипіли, тручись об тумби, тумби іржавіли поряд із кам'яними причалами – і не ставало сили дочекатися відплиття.

– Зараз, коли ти не з Мері, я тобі більше не потрібна. Я була... частиною цілого.

– Точно.

Одне-єдине слово прозвучало занадто сухо, гіршим від нього було б тільки мовчання. Вона нічого більше не сказала, підвелась і вийшла. З брудної балюстради злетіла чайка та шугнула вгору, з пронизливим криком летячи до моря. Патрікові захотілося покликати Джулію, але цей імпульс застряг у товстому ворсові килимового покриття, що розділяло їх.

Дивлячись на нього зараз, щойно осиротілого сина, Джулія вирішила, що цілковито звільнилася від Патріка, якщо не рахувати її бажання, щоб він вважав її надзвичайною.

– Я так довго тебе не бачив, – сказав Патрік, дивлячись на губи Джулії, що червоніли з-під чорної сіточки вуалі.

Його завжди тягнуло практично до всіх жінок, із якими він колись ділив ліжко, хоча в інших питаннях він відчував стійку відразу до воскресіння минулого.

– Півтора року, – сказала Джулія. – Це правда, що ти більше не пиячиш? Мабуть, зараз тобі як ніколи важко не зірватися.

– Зовсім ні: кризова ситуація вимагає героїчної поведінки. Найважче буває, коли все йде добре. Принаймні так кажуть.

– Якщо про «все добре» ти говориш із чужих слів, це означає, що дуже добрих змін не відбулося.

– Відбулося. Просто моїм комунікативним умінням потрібен час на адаптацію.

– Із нетерпінням чекаю, коли це станеться.

– Якщо це привід для іронії...

– То тобі це до вподоби.

– Це найсильніша залежність на світі, – сказав Патрік. – Героїн і близько не дотягує. Спробуй-но відмовитися від іронії, життєвої потреби говорити одне, а мати на увазі інше, перебувати у двох місцях одночасно, не допустити катастрофи однозначності.

– Зупинися, – сказала Джулія, – мені вистачає й того, що я ношу нікотинний пластир і продовжую курити... Не забирай мою іронію, – заблагала вона і театральним рухом стиснула його руку, – залиш мені хоч трохи сарказму.

– Сарказм не рахується. Він означає лише одне – презирство.

– Завжди ти до всього прискіпуєшся, – сказала Джулія. – Сарказм багатьом до вподоби.

Зненацька Джулія усвідомила, що заграє із Патріком, і відчула неясну ностальгію, але відразу ж нагадала собі, що давно від нього звільнилася. До того ж тепер у неї є Гюнтер, чарівливий німецький банкір, який проводить у Лондоні середину тижня. Щоправда, він, як і Патрік, одружений, але в усьому іншому він значно виграє: випещений, підтягнутий, багатий і дисциплінований. Його секретарка бронювала квитки в оперу, столики в кав'ярних барах^[13] і нічних клубах. Іноді Гюнтерові хотілося піти у відрив, він одягався в

напрасовані джинси та замшеву куртку на блискавці й тягнув Джулію до джазових клубів, що розташовувались у дивних районах, але завжди за дверима чекала велика надійна автівка, щоб відвезти їх до Хейз-М'юз, прямо за Берклі-Сквер, де Гюнтер, як і всі його приятелі, влаштував басейн у підвалі будинку, перебудованого з трьох стаєнь. Він збирав чудернацький сучасний живопис із безтурботною довірливістю колекціонера, котрий має зв'язки в колах художників. У його гардеробній на стінах висіли вишукані чорно-білі світлини жіночих пипок. Із ним Джулія почувалася витонченою та вишуканою, але Гюнтер не викликав у неї бажання позагравати. Поруч із Гюнтером це просто не спадало їй на думку. Йому не потрібно було погамовувати свою іронію. Гюнтер, звичайно, знав, що це таке, і з наполегливістю дурня прагнув здобути собі славу іронічної людини.

– Ліпше десь сісти, – сказав Патрік. – Не впевнений, що й коли відбувається, бо не мав часу зазирнути в програму церемонії.

– Хіба не ти її організовував?

– Ні. Мері.

– Як мило! – вигукнула Джулія. – Вона завжди всім допомагає. Набагато більше схожа на матір, ніж твоя справжня матінка.

Джулія відчула, що її серце забилося частіше. Може, вона задалеко зайшла? Виходить, її колишнє суперництво із цим зразком самопожертви і досі живе, хоча зараз його вибух буде особливо недоречним.

– Була, доки не завела власних дітей, – відповів Патрік по-дружньому. – Отут я і спалився.

Бажання, щоб він припинив поводитися так дратівливо спокійно, переважило її страх образити Патріка.

Зазвучав орган.

– Ну добре, хай би якою справжньою чи несправжньою вона була, настав час спалити останки тієї єдиної матері, яку я мав, – зі скупкою усмішкою сказав Патрік і попрямував до передньої лавки, де Мері зайняла для нього місце.

4

Мері сиділа на передній лаві крематорію, дивилася на домовину Елінор і намагалася погамувати раптовий напад роздратування. Розмірковуючи, куди подівся Патрік, вона обернулась і побачила, що він любенько розмовляє із Джулією та пускає їй бісики. Зараз, коли Мері не треба було демонструвати витончену байдужість, її пересмикнуло. Отак завжди: вона за першим покликом летить йому на допомогу, а Патрік, який переживає кризу, іще одну, але цього разу справжню, у низці своїх безкінечних криз, із яких складається його життя, виявляє уважність до іншої жінки. Не те щоб Мері прагнула його уважності; вона лише хотіла, щоб Патрік став вільнішим і менш передбачуваним. Чесно кажучи (хоча не можна завжди бути настільки чесною), йому самому хотілося того самого. Мері довелося нагадати собі, що після розлучення вони з Патріком дуже зблизилися. Позбавлені необхідності проводити час разом і тим самим викликати одне в одного звичну роздратованість, вони оберталися навколо дітей і себе відносно стабільною орбітою.

Її роздратованість посилилась, коли Мері обернулася вдруге і зустрілася поглядом із усмішкою Еразма Прайса – її власною крихітною поступкою переконанню стосовно того, що зрада може приносити втіху. Їхній роман почався на півдні Франції. Там, коли їхній шлюб був на межі розпаду, за наполяганням Патріка, котрий відчував хворобливий потяг до околиць «Сен-Назера», де минуло його дитинство, вони орендували будинок. Даремно Мері намагалася протестувати проти такого марнотратства, бо Патрік, який пиячив без просипу та постійно блукав лабіринтами несвідомого, був невблаганним і відмовлявся йти на будь-які компроміси.

У подружжя Прайсів, чії стосунки також розвалювалися на очах, були сини приблизно того самого віку, що Роберт і Томас. Та, попри

цю позірну симетрію, гармонії між двома родинами не встановилося.

– Кожному, хто здивовано не йме віри твердженню про те, що в політиці тиждень – це дуже довго, – сказав Патрік наступного дня, – треба було б прожити його разом із Прайсами. Та ж це ціла вічність! Знаєш, звідки в нього це ідіотське ім'я? Його батько завершував шістдесят п'ятий том оксфордського академічного видання повного зібрання творів Еразма Роттердамського, коли його мати урвала вчену працю свого чоловіка повідомленням, що народила сина. «Назвемо його Еразмом, – натхненно запропонував батько, – або Лютером, чийого дуже важливого листа до Еразма я саме перечитував сьогодні зранку». Ото вибір, – підсумував Патрік.

Мері його не слухала, адже розуміла, що Патрік лише вигадує привід, аби набратися до нестями. Після того як він відключався, а Емілі Прайс ішла спати, Мері сиділа допізна, вислуховуючи Еразмові скарги на життя.

– Деяким людям здається, що вони господарі свого майбутнього і можуть його втратити, – виголосив він у перший же вечір, дивлячись у келих із темним вином, – але я геть позбавлений цього почуття. Навіть якщо робота йде добре, я не матиму нічого проти того, щоб миттєво та безболісно зникнути.

За що їй дістаються ці нитики? Філософ, навіть Еразм, міг би, принаймні, перетворити свій песимізм на особливість світогляду, як, скажімо, Шопенгауер. Від згадки про відомого німця Еразм пожвавився:

– Мені дуже подобається зауваження, зроблене Шопенгауером на звістку про те, що його товариш от-от помре: «Ти перестаєш бути тим, чим краще ніколи не ставати».

– Товариш мусив утішитись, – сказала Мері.

– І ніякої ностальгії, – захоплено прошепотів він.

Зі слів Еразма виходило, що його шлюб з Емілі доживав останні дні; Мері ж дивувало, як ці двоє взагалі могли одружитися. Як гостя Емілі Прайс мала три суттєві недоліки: вона була патологічно

нездатною сказати ні «вибачте», ні «дякую», ні «будь ласка», хоча постійно створювала ситуації, у яких мусила б уживати ці слова. Коли Емілі помічала, що Мері втирає сонцезахисний крем у бліді гострі плечі Томаса, то підлітала до неї і згрібала крем просто з її долонь зі словами: «Коли я це бачу, мені відразу кортить і собі спробувати». За її власним зізнанням, та сама невситимість оволоділа нею й після народження старшого сина: «Щойно я його побачила, то одразу ж подумала: хочу ще, мені потрібен іще один».

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

ЕДВАРД СЕНТ-ОБІН

Гамрік Мероуз
НАРЕШТІ

Примечания

1

Баклажани в соусі з морського їжака? (Фр.) (Тут і далі – прим. пер.)

[Повернутися](#)

2

Гарячий бутерброд із шинкою та сиром (фр.).

[Повернутися](#)

3

Мається на увазі генерал Хлопчик-Мізинчик (англ. *General Tom Thumb*), справжнє ім'я Чарлз Шервуд Страттон, і його дружина – подружжя карликів, які були всесвітньо відомими акторами, що виступали в цирку Фінеаса Барнума.

[Повернутися](#)

4

Так називали Флоренс Найтінгейл, яка часто вночі з лампою в руках перевіряла стан хворих.

[Повернутися](#)

5

Об'єкти ненависті (буквально – чорні звірі) (фр.).

[Повернутися](#)

6

Мая Енджелу (справжнє ім'я – Маргарет Енн Джонсон) – американська феміністська письменниця. Авторка семи автобіографій, п'яти збірок есеїв, кількох поетичних книжок, низки п'єс, кіносценаріїв, телешоу. Має багато нагород і понад тридцять почесних докторських ступенів.

[Повернутися](#)

7

Назву крематорію можна буквально перекласти як «Озеро смерті».

[Повернутися](#)

8

Ідеться про «бал століття», влаштований 3 вересня 1951 року мексиканським мільонером Карлосом де Бейстері на честь реставрації *Palazzo Labia*, одного з останніх «великих» палаців Венеції.

[Повернутися](#)

9

Антуан Ватто – французький художник, представник рококо. Писав переважно жанрові картини.

[Повернутися](#)

10

Уривок із поеми Альфреда Теннісона «Мод» (1855). Рядки згадуються у романі «Паскудна звістка».

[Повернутися](#)

11

Бардо – проміжний стан, буквально, «між двома». Взагалі будь-який інтервал, «між». У вченнях Діамантового Шляху зазвичай ідеться про чотири (без останніх двох) або шість бардо: Бардо Процесу Вмирання, Бардо Дгармати, Бардо Народження, Бардо Між Народженням і Смертю, Бардо Сну, Бардо Медитативної Концентрації.

[Повернутися](#)

12

Неповна цитата з вірша англійського поета та літературного критика Вільяма Емпсона «Відпусти» (англ. *Let it Go*), опублікованого 1949 року в збірці вибраних поезій.

[Повернутися](#)

13

Бари, у яких до алкогольних напоїв подають закуски, що містять різні види кав'яру.

[Повернутися](#)